

Novinarstvo u eri brze informacije: etika, transparentnost i profesionalnost

Čukelj, Kristina

Undergraduate thesis / Završni rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Croatian Studies / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet hrvatskih studija**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:111:346009>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-28**

Repository / Repozitorij:

[Repository of University of Zagreb, Centre for Croatian Studies](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET HRVATSKIH STUDIJA

Kristina Čukelj

**NOVINARSTVO U ERI BRZE
INFORMACIJE: ETIKA,
TRANSPARENTNOST I
PROFESIONALNOST**

ZAVRŠNI RAD

Zagreb, 2024.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET HRVATSKIH STUDIJA
ODSJEK ZA KOMUNIKOLOGIJU/SOCIOLOGIJU

Kristina Čukelj

**NOVINARSTVO U ERI BRZE
INFORMACIJE: ETIKA,
TRANSPARENTNOST I
PROFESIONALNOST**

ZAVRŠNI RAD

Mentor: izv. prof. dr. sc. Ivana Greguric

Zagreb, 2024.

Sažetak

U 21. stoljeću ulazimo u sve dublje faze digitalnog razdoblja. Tehnologija se razvija brzim kontinuiranim tempom, a novinarstvo, ovisno o tim promjenama, više nije ista profesija kao nekad. Postavljeni su novi standardi, očekivanja, etičke odrednice i kodeksi. Kako tehnologija nadilazi granice, postavljaju se i pitanja granica novinarstva - kao na primjer: do koje je mjere etički opravdano zadirati u nečiju privatnost kada je u pitanju interes javnosti. Uz razvoj tehnologije zajedno s profesijom, promijenio se ne samo status, već i uloga novinara. Ovaj rad bavi se njihovom ulogom gdje velik naglasak stavlja na izazove s kojima se suvremeno novinarstva suočava posljednjih dvadesetak godina. Fokus je na 3 ključna aspekta, a to su: etika, transparentnost i profesionalnost. Ovo istraživanje baca svjetlo na to koliko novinari poštuju etičke odrednice novinarstva i poštuju li ih uopće? Jesu li objektivni ili samo vjeruju da jesu? Također, postavljeno je i pitanje izvještavaju li novinari uravnoteženo ili zanemaruju alternativne perspektive neke priče. To su sama neka od pitanja koja su temeljna za analizu u ovom radu. Cilj ovog rada je potaknuti na raspravu o tome kako novinarska profesija može zadržati visoke standarde etike, transparentnosti i profesionalnosti u tako konstantno promjenjivom medijskom okruženju. Izazovi digitalizacije novinarstva već su dobro poznati, no ovim radom želim naglasiti važnost pronalaska rješenja i poboljšanja očuvanja novinarskog integriteta u svijetu u kojem se medijski krajolik konstantno mijenja.

Ključne riječi: digitalno novinarstvo, etika, transparentnost, profesionalnost, informacije

Summary

In the 21st century, we are entering ever deeper stages of the digital era. Technology is developing at a fast continuous pace, and journalism, depending on these changes, is no longer the same profession as it used to be. New standards, expectations, ethical guidelines and codes were set. As technology transcends borders, so do questions about the limits of journalism - such as: to what extent is it ethically justified to invade someone's privacy when the public interest is at stake. With the development of technology along with the profession, not only the status, but also the role of journalists has changed. This paper deals with their role, where it places great emphasis on the challenges that journalism as a whole has been facing in the last twenty years. The focus is on 3 key aspects, namely: ethics, transparency and professionalism. This research sheds light on how much journalists respect the ethical guidelines of journalism and do they respect them at all? Are they objective or do they just believe they are? Also, the question was raised whether journalists report in a balanced way or ignore alternative perspectives of a story. These are just some of the questions that are fundamental to the analysis in this paper. The aim of this paper is to stimulate discussion on how the journalistic profession can maintain high standards of ethics, transparency and professionalism in such a constantly changing media environment. The challenges of digitization of journalism are already well known, but with this paper I want to emphasize the importance of finding solutions and improving the preservation of journalistic integrity in a world where the media landscape is constantly changing.

Keywords: *digital journalism, ethics, transparency, professionalism, media*

Sadržaj

1. Uvod.....	4
2. Digitalizacija novinarstva.....	6
3. Primjeri digitalne transformacije novinarstva	8
4. Etika u novinarstvu.....	9
5. Transparentnost	11
6. Profesionalnost u novinarstvu	12
7. Zaključak.....	14
Literatura	15

1. Uvod

Tehnološki napredak za sobom je novinarstvu donio brojne izazove. Tehnologija je ostavila duboki utjecaj na ovu profesiju, posebice digitalizacija. Danas digitalna tehnologija više nego ikad dominira industrijom vijesti. S novinskih članaka, preko televizijskih programa i radijskih stanica prešli smo na društvene mreže kao što su *Facebook*, *Instagram*, platforma *X* (prije poznatija kao *Twitter*), *Tik Tok* i slično. Novinari više ne izvješćuju samo s mjesta događaja odnosno terena. Oni su postali dio jedne složenije mreže informacija. Njihova nova uloga zahtijeva stalnu prilagodbu i konstantno praćenje. Danas svatko može postati svojevrsni novinar i širiti vijesti. Sve što za to treba imati jest pristup nekom mobilnom uređaju. Zbog navedene promjene dolazi do sve bržeg širenja vijesti što komplicira proces provjere informacija. Novinari zbog određenih pritisaka, ponajviše rokova, ponekad objavljuju vijesti bez ikakve provjere. Pritisци mogu biti od strane medija, izdavačkih kuća, oglašivača te same javnosti. Takvi pritisci često dovode do kršenja etičkih smjernica. U današnje vrijeme javnost nerijetko očekuje brze informacije, a kako bi novinari zadovoljili njihova očekivanja oni ne troše vrijeme na provjeru podataka te ih kao takve lažne i iznose. Ovaj rad propitkuje upravo taj problem brze informacije u današnjem društvu. Kao što je poznato, tradicionalno novinarstvo utemeljeno je na principu objektivnosti. Također bi se trebali poštivati i principi kao što su istinitost, poštenje, točnost, uravnoteženost i nepristranost koje stručnjak za novinarstvo Stjepan Malović navodi kao profesionalne standarde izvještavanja (Malović, 2005). Digitalno novinarstvo je još uvijek u tijeku prilagođavanja tim normama jer ono djeluje u promjenjivom i nerijetko kaotičnom medijskom okruženju. Jedno od ključnih pitanja koje istražujem u ovom radu jest kako novinari uspijevaju održati ravnotežu između očuvanja profesionalnog novinarskog integriteta s jedne strane i brzog izvještavanja s druge strane. Takvo balansiranje sa sobom donosi mnogobrojne izazove koje ću spomenuti kasnije u ovom radu. Nadalje, ovo istraživanje obuhvaća definicije etike, profesionalnosti i transparentnosti u novinarstvu te predstavlja problem unutar svake navedene sfere. Također, kasnije u radu navodim par primjera kršenja tih etičkih odrednica. Takvi prekršaji sve su učestaliji u novinarstvu. Zbog prethodno navedenog dolazi do porasta fenomena “lažnih vijesti” i senzacionalizma koji sve više potiskuju objektivnost i nepristrano izvještavanje. U doba kada senzacionalizam privlači sve više i više pažnje, novinari bivaju

suočeni s izazovom kako ih održati i kako ostati vjerni etičkim načelima. Digitalizacijom te znatno bržim i lakšim pristupom informacijama danas, granice etike postaju sve zamagljenije. Primjerice, gdje povlačimo granicu glede pitanja javnog interesa koji i dan danas nije jasno definiran. O tome pišu Čeferin i Poler; kako je navedeno u radu Hardinga (2012): "Ne postoji općeprihvaćena definicija što čini javni interes, unatoč tome što je to najvažnije pitanje u novinarstvu danas" (Čeferin i Poler, 2016:15). Kada javni interes opravdava zadiranje istraživačkog novinarstva u nečiju privatnost? Kada je informacija od ključnog interesa za javnost, a kada novinar prelazi u senzacionalizam dok pritom krši etičke norme? Ova pitanja su ključna u doba kada tehnologija omogućuje pristup privatnim podacima na jedan način koji prije par godina uopće nije bio moguć. Uz etiku, dolazi i do zamagljivanja granica što se tiče transparentnosti novinara. Pojedine medijske organizacije nastoje očuvati transparentnost i publici jasno prikazati kako i od koga prikupljaju informacije, no u pojedinim slučajevima novinari se suočavaju s ograničenjima tijekom izvještavanja. To uključuje pritiske koji mogu dolaziti od strane vlasnika medija, političkih stranaka i drugih sličnih interesnih skupina. Očuvanje transparentnosti je od velike važnosti jer ono je samo jedan od ključnih faktora u očuvanju povjerenja između novinara i publike te javnosti i medija. Novinarski integritet također se sve češće nalazi na udaru. Novinari i njihove redakcije obično se bore s nedostatkom vremena ili pak resursa što dovodi do pada u kvaliteti izvještavanja. Stoga, ovim radom želim potaknuti na razmišljanje o tome kako da novinari ostanu profesionalni unatoč svim ovim novim izazovima. Kako poboljšati njihov *multitasking* dok pritom očuvati kvalitetu izvještavanja? Takvi pritisci često su jedan od razloga zašto očuvanje profesionalnih standarda postaje sve složeniji zadatak. Naposljetku, rad se bavi izazovima etike, transparentnosti i profesionalnosti u suvremenom digitalnom novinarstvu. Zahtjevi digitalne ere postaju sve složeniji, a pitanje je može li novinarstvo pratiti taj tempo i istovremeno ostati vjerno profesionalnim standardima i etičkim smjernicama unatoč spomenutim izazovima. Ovo istraživanje baca svjetlo na to koliko se etičke norme zapravo poštuju te koliko su transparentni novinari prilikom izvještavanja. Istraživanje provodim kroz analizu suvremenih praksi. Između ostalog, u ovom djelu se raspravlja o tome koliko novinari uspijevaju zadržati profesionalnost usprkos pritiscima na prilagodbu novim medijskim formatima i na brzo izvještavanje. Cilj ovog istraživanja je ne samo ukazati na probleme novinarstva u eri brzih informacija, već i potaknuti na razmišljanje te čak ponuditi neka

potencijalna rješenja za sigurniju budućnost novinarstva kao profesije koja stoljećima počiva na principima nepristranosti, točnosti i odgovornosti.

2. Digitalizacija novinarstva

Novinarstvo je tijekom godina prošlo kroz brojne promjene. Ono se kao profesija razvila otkrićem tiskarskog stroja u 15. stoljeću. Kao što Hrvatska enciklopedija piše: “U modernom se smislu razvilo s otkrićem tiskarskoga stroja, kada su stvorene mogućnosti za brži i djelotvorniji prijam, obradu i širenje informacija” (Hrvatska enciklopedija, 2024). Danas, zbog digitalizacije, odnosno “prelaska s analognih na digitalne platforme”, industrija vijesti postala je dostupna svima. Informacije su sada dostupne lakše i brže. Shodno tome, digitalne promjene promijenile su način na koji se vijesti ne samo stvaraju, već i distribuiraju i konzumiraju. Na primjer društvene mreže poput *Facebooka* i *Instagrama* omogućile su prijenos vijesti u stvarnom vremenu i to često iz perspektiva osoba koje se nalaze u neposrednoj blizini tog događaja o kojem je vijest. To znači da o njima mogu izvještavati ne samo educirani novinari, već sada i novinari građani. Oni su, prema Vaughanu, nerijetko neovisni pojedinci koji samostalno izvještavaju vijesti. Oni ih izvještavaju putem društvenih mreža kao što su – *Tik Tok*, *Facebook*, *Instagram* i slično (Encyclopaedia Britannica, 2023). Kraće rečeno, možemo ih definirati kao pojedince koji dolaze iz šire zajednice gdje preuzimaju ulogu novinara u informiranju javnosti za što im pritom uglavnom služe društvene mreže. Sada, konzumenti više nisu samo konzumenti, već su i aktivni stvaratelji vijesti. Zbog pojave takvog novijeg oblika novinarstva, otežano je pridržavanje etičkih smjernica i kodeksa. Do toga dolazi jer živimo u razdoblju u kojem novinar može biti svatko s mobitelom u ruci, a neki novinari nisu dovoljno educirani o tim etičkim normama te sukladno tome skloniji su njihovom kršenju. U svijetu postoji čak više od 400 propisanih kodeksa kojih se novinari moraju pridržavati. “Etičke standarde kroz kodekse ponašanja donose medijske kuće i udruženja novinara” (Ivanuš, 2021: 73). U Hrvatskoj je za to zadužena organizacija pod nazivom Hrvatsko novinarsko društvo. Oni su utemeljili etički kodeks zvan Kodeks časti hrvatskih novinara kojeg se trebaju pridržavati svi naši novinari. U tim propisima navedena su određena pravila i situacije koje ukazuju na to što je etički korektno a što nije. Unatoč tom prihvaćenom kodeksu, hrvatski mediji i dalje su skloni kršenju etičkih načela što je moguće jer ta kršenja uglavnom prolaze bez nekih većih sankcija (Ivanuš, 2021). No,

moguć razlog tome je i to da neki novinari možda nisu dobro educirani ili dovoljno upoznati s profesionalnim standardima profesije kojom se bave. Željana Ivanuš provela je istraživanje pod nazivom *Novinarska etičnost pod pritiskom interesnih skupina – iskustva hrvatskih novinara* kojim je željela odgovoriti na pitanje koliko su hrvatski novinari upoznati s profesionalnim standardima novinarstva te postoji li kakva korelacija između njihova obrazovanja i prakse s jedne strane te poštivanja profesionalnih načela s druge strane. Istraživanje je provedeno metodom ankete na uzorku hrvatskih novinara i urednika dnevnih novina, elektroničkih i online medija. Anketa je otkrila da hrvatski novinari nisu dovoljno informirani o mehanizmima medijske samoregulacije jer je samo nešto više od polovice ispitanika (55,3%) izjavilo da su upoznati s tim mehanizmima, dok je 44,7% reklo da uopće ili uglavnom nisu upoznati (Ivanuš, 2021). Shodno profesiji, i uloga novinara se uvelike promijenila. Zbog novonastale digitalne ere, novinari i medijske organizacije sada svoj rad trebaju prilagođavati različitim platformama - od novina do društvenih medija, online blogova, foruma i slično. Među ostalim, to zahtijeva stalno praćenje i prilagođavanje novim oblicima komunikacije. Ovakva promjena donosi novi problem novinarstvu, a to je očekivanje stalne dostupnosti i angažiranosti novinara. Takva pretpostavka dovodi do pada u kvaliteti i dubini izvještavanja. Nadalje, društvene mreže su u svemu tome ubrzale transformaciju ove profesije. Brojni korisnici umjesto tradicionalnih medija, informacije i vijesti pronalaze na platformama kao što su društvene mreže, *blogovi* i *online* forumi. Distribucija vijesti stoga je postala znatno brža. Suprotno danas, prije je bilo potrebno čekati da vijesti dođu u novine, da se pročuje na radiju ili da dođe na agendu televizije. No sada, javnosti je dostupna vijest nedugo nakon što se dogodila i za to je ponekad potrebno samo nekoliko sekundi. Osim brzine postala je dostupnija i većem broju ljudi jer danas se znatno više ljudi služi internetom nego li kupuju novine. Društvene mreže postale su jedan od ključnih alata, no također i prostor za nove izazove. Dramatičnim povećanjem brzine informacija one su otvorile prostor za nepovjerenje između novinara i javnosti. Zašto? Zato što dolazi do sve većeg broja neprovjerenih informacija i širenja *fake newsa* ili lažnih vijesti. Fenomen poput takvog nameće mnogobrojna pitanja o odgovornosti novinara. Kao što je primjerice pitanje jesu li njihovi izvori vjerodostojni ili ne. Sve te promjene promijenile su cjelokupan način na koji novinari rade. Brze informacije, pod kojima podrazumijevam obično kratke vijesti koje se prenose nedugo nakon što se dogode u realnom vremenu s ciljem pružanja informacija što je brže moguće, često rezultiraju netočnim informacijama koje novinari iznose jer nemaju dovoljno vremena za njihove temeljite provjere.

Primjerice, za vrijeme pandemije 2020. godine, proširena je lažna vijest kako ispijanje izbjeljivača može izliječiti COVID-19 što je ugrozilo živote mnogih ljudi. Također, problematična postaju i pitanja privatnosti jer je digitalizacija olakšala dostupnost brojnih općih, ali i osobnih podataka stoga je potrebno uputiti više pažnje prema tome što objavljujemo.

3. Primjeri digitalne transformacije novinarstva

Digitalne transformacije novinarstva znatno su vidljive u slučajevima kada su *online* platforme odigrale velike uloge prilikom izvješćivanja o značajnijim događajima kao što je to primjerice bilo tijekom Arapskog proljeća. Tada su veliku ulogu odigrale sljedeće platforme: *Facebook*, *Instagram* - jer su postale glavno mjesto dijeljenja sadržaja vezanog uz taj pokret. One su ujedno postale glavni alati ne samo običnih novinara, već i novinara građana. To su građani koji su pomagali u širenju informacija i vijesti te ostalih aktivista. Za vrijeme tog pokreta, građani su preko svojih mobilnih uređaja obavještavali ostatak javnosti u svijetu o događajima koji su se zbivali te tako obasjali svjetlo na jednu nepravdu u društvu. Građani su o takvim nepravdama obično izvještavali sa samog lica mjesta događaja i to u stvarno vrijeme kada se nešto dogodilo. Tako je građansko novinarstvo otvorilo jedno novo poglavlje ove profesije. To je označilo početak novog poglavlja u kojem glasovi pojedinaca više nisu bili filtrirani od strane tradicionalnih medija kako je to inače znalo biti. Nadalje, još jedan slučaj u kojem su digitalne platforme odigrale veliku ulogu jest za vrijeme pandemije *Covida-19*. One su bile ključne u praćenju pandemije jer su tijekom tog perioda novinari morali raditi na daljinu budući da se većina fizičkih događaja zatvorila. Vijesti su se tada preko društvenih medija širile brže no ikad prije. Brz protok informacija nažalost je otvorio puno veći prostor širenju lažnih vijesti. Tada su se počele pojavljivati lažne informacije odnosno dezinformacije o cjepivima, o protokolima javnog zdravstva te o samom virusu. Proširile su se i brojne kontroverze o tome odakle je virus došao te “navodni podatci o broju zaraženih i cijepljenih”. Tu se više no ikad javlja potreba za provjerom tih informacija kako ne bi povjerenje bilo narušeno i kako bi novinari javnosti mogli pružiti točne, a i pouzdane podatke. Kako bi se u stvarnom vremenu prenijela istina, potrebna je određena doza filtracija vijesti od strane novinara. Nadalje, tradicionalne medijske kuće također su transformirane od strane digitalnih platformi. Brojne medijske organizacije prilagodile su se digitalnom dobu kako bi mogle ostati relevantnima. Takve organizacije značajno ulažu u online

sadržaj. One sada svoj sadržaj objavljuju na web stranicama, društvenim mrežama i multimedijским formatima kao što su primjerice *podcastovi*, interaktivne grafike i slično. Takav noviji pristup omogućio im je dosege do mlađe publike koja više ne prati vijesti preko tradicionalnih medija. Kako piše Dina Vozab, prema Newmanu (2017), u svojoj knjizi *(Ne)Informirani građani*: “Informiranje putem digitalnih medija posebno je izraženo u mlađim dobnim skupinama: internet je glavni izvor vijesti za 64% najmlađih publika, dok se starije generacije više oslanjaju na televiziju kao izvor informacija”(Vozab, 2019:108). Mlađa populacija uglavnom koristi aplikacije kao *Tik Tok* i *YouTube* za distribuciju vijesti. Te aplikacije prvobitno su bile zamišljene kao mjesto za zabavu, no sada ih ljudi češće koriste kao mjesto gdje prikupljaju informacije odnosno kao mjesto gdje se informiraju. To su primijetili i novinari i medijske kuće, stoga ih oni sada koriste kao mjesto gdje mogu doprijeti do svojih klijenti to jest do konzumenta vijesti. Na *Tik Toku* često prikazuju vijesti kroz kratke informativne videoprikaze koji mogu trajati do 60 sekundi. Takav novi format zahtijeva određenu prilagodbu jer može doći do većeg problema; često je teško prikazati neku kompleksnu vijest u tako kratkom vremenskom roku. *Podcastovi* također postaju izrazito popularni. Do tog zaključka došao je i Nic Newman nakon provedenog istraživanja 2024. *Digital News Report*: “U košarici od 20 zemalja, nešto više od trećine (35%) pristupa podcastu mjesečno, a 13% pristupa emisiji koja se odnosi na vijesti i aktualne događaje. Mnogi od najpopularnijih podcasta sada se snimaju i distribuiraju putem video platformi kao što su *YouTube* i *TikTok*.” (Reuters, 2024). Unatoč tome što su internetske platforme napravile određene pogodnosti za svoje korisnike, također su poremetile tradicionalne poslovne modele izdavaštva. “Naši podaci sugeriraju da smo sada na početku tehnološkog pomaka koji donosi novi val inovacija u platformsko okruženje, predstavljajući izazove za postojeće tehnološke tvrtke, industriju vijesti i društvo” (Reuters, 2024).

4. Etika u novinarstvu

Etika je, prema Hrvatskoj enciklopediji, pojam koji obuhvaća skup načela moralnoga ponašanja nekog društva ili društvene skupine koja su zasnovana na temeljnim društvenim vrijednostima (Hrvatska enciklopedija, 2024). Riječ je o načelima poput dobrote, poštenja, humanosti i slično. Prema Porobiji “etika je pokušaj da se odredi što je ispravno” (Porobija, 2012). Etika se u

novinarstvu stoga odnosi na dužnosti i odgovornosti novinara prema svojoj profesiji. Uz to, novinar se dakako treba pridržavati propisanih moralnih i etičkih odrednica. Ipak je glavna odgovornost novinara izvještavati etično (Ivanuš, 2021). No, što to uopće znači? Izvještavati etično znači iznositi informacije o nekom događaju točno, istinito, nepristrano i uravnoteženo. Nadalje, etika u novinarstvu se ne odnosi samo na korektno postupanje novinara, već i urednika i nakladnika u obavljanju njihove zadaće informiranja javnosti. Etika u novinarstvu stoji kao temeljna posrednica između povjerenja javnosti i novinara. Novinari u izvješćivanju javnosti moraju biti korektni i pravedni. Za reguliranje takvog načina rada ustanovljeni su etički kodeksi. “Etičke standarde kroz kodekse ponašanja donose medijske kuće i udruženja novinara”(Ivanuš, 2021.) Diljem svijeta postoji više od 400 kodeksa diljem svijeta, no sve otprilike sadrže temeljnih 5 načela kojih se drže svi etički kodeksi. To su: točnost, nepristranost, neovisnost, humanost, odgovornost i transparentnost. Od prethodno navedenih, istinitost i točnost su načela s kojima se novinari najviše suočavaju. Vijesti se zbog društvenih mreža šire brzinom svjetlosti stoga se javlja pritisak da se objave što prije, čak i prije nego što je izvršena temeljita provjera informacija. Shodno tome, poštivanje istine jedno je od načela koja se najviše krše. Još jedno problematično pitanje koje se javlja u u novinarskoj etici jest pitanje granice između javnog interesa i nečije privatnosti. Vrlo je kompleksno pitanje zadiranja u nečiju intimu. Kada je to opravdano, a kada ne? Smatra se da je iznošenje privatnih podataka odobreno samo kada je to u pitanju javnog interesa. Kao što je primjerice slučaj kada je u pitanju neka važna politička figura ili osoba od javnog značaja. “Bit je javnog interesa da se radi o važnom pitanju, čija se važnost može jedino vrednovati na razini pojedinačnog slučaja uzimajući u obzir sve okolnosti određenog slučaja” navode Čeferin i Poler (2017). Međutim, bitno je za staknuti kako” javni interes nipošto nije sinonim za ono što zanima javnost” kako navodi jedan od bivših urednika *Guardiana* – Chris Elliott (2012). Privatne informacije, zbog digitalizacije, se sada mogu vrlo lako proširiti te čak postati viralne. Stoga, izuzetno je bitno od strane novinara razmisliti u kojoj količini smiju iznijeti neke informacije jer takva šteta može biti nepopravljiva. Cijeli ugled uključene osobe može biti ugrožen ili srušen. Nadalje, sljedeći etički problem koji se često krši je problem nepristranosti. Ona u novinarstvu označava pošteno i točno izvještavanje bez neki osobnih pristranosti. Novinari ne bi trebali favorizirati strane već izvještavati objektivno. Načelo nepristranosti je nešto čemu svi kvalitetni novinari moraju težiti usprkos unutarnjim i vanjskim utjecajima kao što su pritisci vlasnika medija, političkih interesnih skupina, očekivanja publike i slično. Nadalje, od bitne je

važnosti poštivanje dostojanstva svih uključenih odnosno izvora i sugovornika, naročito u pojedinim slučajevima koji su kompleksniji za izvijestiti kao što je izvještavanje o ranjivim skupinama poput maloljetnika, izbjeglica, žrtava nasilja i slično. Javnost mora biti informirana o važnim društvenim pitanjima, no prilikom tih izvještaja novinari su dužni zaštititi njihove identitete i dostojanstva. U suprotnom bi kršili etičke odrednice koje su u većini zemalja zakonski propisane. Takvim kršenjem dolazi do pada kredibiliteta samog novinara, a i medijske kuće. Pritom istovremeno ugrožava pojedince i grupe o kojima izvještuje. Poštivanje navedenih standarda postaje sve teže i teže u ovom novom digitalnom dobu. Njihovo očuvanje je od velike važnosti za budućnost novinarstva jer osigurava vjerodostojnost, povjerenje i kvalitetu izvještavanja. Stoga dosljednost prema etičkim načelima mora biti postojana jer se inače gubi temelj novinarskog integriteta i povjerenja javnosti.

5. Transparentnost

Transparentnost je također jedno od ključnih načela kojih se novinari moraju pridržavati. Ono se pri toj profesiji odnosi na otvorenost i pristupačnost informacija novinara prema javnosti. Njezino pridržavanje nerijetko se smatra garancijom za povjerenje javnosti prema medijima. Iza toga stoji objašnjenje da kada publika vidi kako se vijesti stvaraju da će zbog uvida u to imati više povjerenja u točnost i integritet medija. Tako piše Jussi Latvala za Reuters:” kada bi publikacije objasnile svoje procese, dale informacije o tome kako i zašto je priča nastala, otkrile više pozadinskih informacija ili predstavile autore koji stvaraju novinarski sadržaj, tada bi publika imala više povjerenja” (Reuters, 2023). To je teorija koja zvuči vrlo jednostavno, no u praksi je stvar dosta složenija. Čak i načelo poput transparentnosti ima svoja ograničenja. Na primjer - postavlja se pitanje kako bi publika, koja od prije ne vjeruje medijima, sada trebala vjerovati njihovim obrazloženjima o tome kako vijesti nastaju. Iako je radna teorija takva da transparentnost može povećati povjerenje javnosti naspram medija, ono također može imati i kontra efekt. Pod time mislim da postoji paradoks u ideji da javnost kada vidi način rada novinara, odnosno način na koji oni rade i prenose sadržaj te donose uredničke odluke, da će se povećati povjerenje publike. Zašto? Pa, u samoj svojoj srži imati povjerenje znači vjerovati da su

informacije koje su nam pružane točne i pouzdane. Imati povjerenje prema njima znači da nam nisu potrebne bilo kakve dodatne informacije ili objašnjenja. Ako se publika previše oslanja na transparentnost, to znači da je povjerenje u izvornu vjerodostojnost medijske institucije ili krhko ili možemo smatrati kako ono uopće nije ni postojalo. Ukratko, ako publika konstantno traži dodatne dokaze, to može sugerirati da povjerenja nema. Iz toga možemo izdvojiti zaključak kako prekomjerna transparentnost može dovesti do narušavanja osnovne razine povjerenja. Nadalje, transparentnost se u nekim slučajevima koristi kao alat protiv novinara. Primjerice, u totalitarnim zemljama, vlade mogu koristiti određene mehanizme kako bi prisilile novinare da otkriju svoje izvore naročito ako je riječ o njima bitnijim temama poput izvještajima o korupciji ili o temama kao što su kršenja ljudskih prava i slično. Kada bi se novinari bavili takvim osjetljivijim temama vlade bi mogle na njih vršiti pritisak npr. putem sudskih naloga, kaznenih i/ili izravnih prijetnji. Sigurnost izvora tada bi bila znatno ugrožena, a i novinari ne bi bili u mogućnosti obavljati svoj posao na neovisan/slobodan način. Transparentnost bi tad poslužila kao prisila na ušutkivanje novinara i time ugrozila integritet novinarske profesije. S pak druge strane, korisnost transparentnosti može se uočiti na društvenim mrežama. Na takvim *online* platformama novinari konkuriraju neformalnim izvorima informacija te tzv. *influencerima* odnosno “osobama koje imaju utjecaj na druge ljude i time mogu djelovati na njihova stajališta i viđenja raznih stvari” (Antonela, 2020). Većina novinara slijedi etičke odrednice kao što je transparentnost suprotno *influencerima*. Za razliku od njih, novinari su ipak u stanju prikazati kako je njihov rad nastao. To podrazumijeva objavljivanje informacija o njihovom istraživanju, informacije o uredničkim odlukama, o provjeri detalja i tako dalje. Shodno tome, imaju veliku prednost pred *influencerima*. Zbog navedene prednosti, novinari imaju priliku zadobiti povjerenje javnosti koja traži pouzdane informacije. Ukratko, transparentnost je jedna od moralnih obveza novinara. Logično je za zaključiti ako novinari traže transparentnost od svojih izvora, kao primjerice nekih političkih organizacija, onda bi i oni sami trebali biti transparentni u svom radu informiranja javnosti. Nadalje, ovim radom želim izjasniti kako transparentnost ne može služiti kao univerzalan odgovor na sve. S njime treba pažljivo rukovati kao alatom koji je vrlo bitan za poboljšanje suvremenog novinarstva.

6. Profesionalnost u novinarstvu

Profesionalnost u novinarstvu obuhvaća novinarska poštivanja etičkih standarda. No, to nije dovoljno, ono obuhvaća još i odgovornost koju novinar nosi naspram publike te njegovu odgovornost o provjeri informacija te o točnosti njegova/njezina izvještavanja. Neke stvari koje se dotiču profesionalnosti novinara, već smo se dotakli ranije u ovom radu. To je primjerice bio slučaj poštivanja privatnosti pojedinca te osjetljivih skupina te također izbjegavanje pristranog izvještavanja. Poštivanje etike i velika vidljivost transparentnosti novinarovog rada ključni su elementi profesionalnog novinarstva te čine temelj novinarske prakse. Neka opća definicija profesionalnosti u novinarskoj struci bila bi da je to obveza da novinari svoj posao obavljaju s odgovornošću, integritetom te posvećenošću istini. Profesionalnost je ono što u novinarstvu osigurava kvalitetu i vjerodostojnost koja proizlazi iz istinitog i točnog izvješćivanja. Profesionalnost ulazi u jednu poveću dilemu digitalizacijom medija. Porastom pritiska, novinari moraju biti sve više pažljiviji u vezi biranja izvora i provjere informacija. Nadalje, sad više nikad moraju uzeti u obzir da njihov rad ne rezultira nepotrebnom štetom već svaka vijest sa sobom nosi određenu dozu odgovornosti. Očuvanje profesionalnosti doprinosi očuvanju povjerenja. Dio profesionalnosti odnosi se i na izbjegavanje pisanja senzacionalističkih i brzih vijesti. Odgovornost je također veliki aspekt u ovom dijelu. Novinar mora biti spreman ne samo ispraviti svoje greške, već biti spreman nositi se s posljedicama koje su njegove greške prouzročile. Mora biti svijestan da svaka njegova pisana riječ može zauvijek obilježiti nečiji tijek sudbine; bilo to na bolje ili na loše. Zbog toga mora znati kako pisati bez vanjskih utjecaja. Održavanje nepristranog izvještavanja esencijalno je za zdravu demokraciju. Neovisnost tu također igra jednu poveću ulogu. Zatim, profesionalno je i prilagođavanje novim medijima, to jest novim tehnologijama. Novinari bi se konstantno trebali educirati, osim o temama koje iznose, I o tehnologijama kojima se služe, potom o društvu, etičkim praksama i slično. Takva edukacija potrebna je kako bi mogli poboljšati svoj sadržaj i unaprijediti svoju misiju – informiranje javnosti. Profesionalnost je stvar kulture pojedinih medijskih organizacija, a ne samo stvar individualne prakse. Iz tog razloga bitno je na vlasti tih medijskih organizacija postaviti odgovorne, medijski pismene i obrazovane ljude kako bi novinari, koji rade za njih, stekli bolji uvid i bili sposobni kritički razmisliti kako bismo mogli unaprijediti našu struku i u konačnici imali nade za njezino poboljšanje u budućnosti.

7. Zaključak

Era brze informacije donijela je fundamentalne promjene u novinarstvu. Ova profesija sada je prisiljena da se suoči s izazovima koje je za sobom dovukla digitalizacija. Kroz ovaj rad istraženi su ključni aspekti novinarstva kao što su: etika, transparentnost i profesionalnost. Ta 3 aspekta od esencijalne su važnosti za očuvanje integriteta novinarstva koje se trenutno nalazi na jednoj prekretnici. Etika se ispostavila kao jedna od ključnih grana koja služi unaprjeđivanju ove profesije. Novinari danas, konstantno su izloženi pritisku bilo vlasnika medijske kuće bilo publike. Zbog toga sve više dolazi do pada u kvaliteti izvještavanja. Pritisnuti rokovima novinari više ne provjeravaju temeljito činjenice kao nekad prije. Sada kada su informacije svima nadomak ruke, nad novinarima visi pritisak za ekskluzivu. S namjerom da što prije objave vijest i zadovolje očekivanja vlasnika medijskih kuća, oglašivača i publike, oni zaboravljaju na pridržavanje etičkih odrednica. Bez obzira na brzinu kojom se informacije zahtijevaju, etičkih standarda bi se i dalje trebalo pridržavati. Ipak je etika temelj na kojem se gradi povjerenje javnosti. Odgovorno izvještavanje trebalo bi biti prioritet kako bi se očuvala vjerodostojnost medija. Kako bi novinarski rad ostao vjerodostojan i kako bi mogao doprinijeti informiranju društva na odgovoran i pravedan način, potrebno je održavanje visokih etičkih standarda. Transparentnost se također pojavljuje kao ključni faktor u vraćanju i održavanju povjerenja javnosti. Na novinaru je da jasno predstavi izvore i metodologiju svog rada jer živimo u razdoblju kada je znatno lakše manipulirati informacijama. S jedne strane, transparentnost pomaže čitateljima da razumiju kontekst neke priče, dok pak s druge strane pomaže novinarima da se zaštite od optužbi za pristranost. Nadalje, profesionalnost je također ključna. Kako bi ostali relevantni, novinari se stalno moraju prilagođavati novim tehnologijama, ali i metodama izvještavanja. Kroz stalnu adaptaciju te edukaciju, smatram da će novinari biti bolje spremni odgovoriti na nove izazove modernog medijskog okruženja. Nadalje, smatram da novinarstvo u eri brze informacije ne mora nužno biti kompromitirano. Dapače, ono može ojačati ako se posveti aspektima etike, transparentnosti i profesionalnosti. Zaključno, smatram da je ključ u naglašavanju kvalitete nad kvantitetom i usmjeravanju fokusa na odgovorno i inovativno izvještavanje. Samo tako novinarstvo može i dalje igrati svoju vitalnu ulogu u informiranju društva te konačno i u očuvanju demokratskih vrijednosti.

Literatura

Markething. Što su influenceri i što sve trebate znati o njima, 2020. <https://www.markething.hr/sto-su-influenceri-i-sto-sve-trebate-znati-o-njima/> (pristupljeno 25.7.2024.).

Čeferin, R., i Poler, M. (2017). 'Journalism in the Public Interest: Definitions and Interpretations in Journalism Ethics and Law', *Medijska istraživanja*, 23(1), str. 25-46. <https://doi.org/10.22572/mi.23.1.2>

Elliott, C. (2012) "The readers' editor on ... how should we define 'in the public interest'", *The Guardian*, <https://www.theguardian.com/commentisfree/2012/may/20/open-door-definition-public-interest> (pristupljeno 20.7.2024.)

etika. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2024. Pristupljeno 20.7.2024. <<https://www.enciklopedija.hr/clanak/etika>>.

Harding, P. (2012). Journalists need a workable definition of 'the public interest'. Preuzeto s: <http://www.bbc.co.uk/blogs/collegeofjournalism/entries/56efff05-2996-3c18-bf14-116a2c267627>

Ivanuš, Ž. (2021). 'Novinarska etičnost pod pritiskom interesnih skupina – iskustva hrvatskih novinara', *Media, culture and public relations*, 12(1), str. 73-90.

Latvala, J. (2023). *Mirage of trust in a desert: Challenging journalistic transparency*. Reuters Institute for the Study of Journalism. <https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/mirage-trust-desert-challenging-journalistic-transparency> (pristupljeno: 20.7.2024.)

Malović, S. (2005.) *Osnove novinarstva*, Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.

Newman, N. (2024). *Digital News Report 2024: Executive Summary*. Reuters Institute for the Study of Journalism, <https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/digital-news-report/2024/dnr-executive-summary> (pristupljeno 20.7.2024.)

novinarstvo. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2024. Pristupljeno 20.7.2024. <<https://www.enciklopedija.hr/clanak/novinarstvo>>.

Porobija, Ž. (2012). 'Kršćanska etika među ostalim etikama', *Biblijski pogledi*, 20(1-2), str. 103-116.

Vaughan, D. (2023.) *Građanski novinari*, Encyclopaedia Britannica, Encyclopaedia Britannica, Inc., <https://www.britannica.com/story/citizen-journalists> (stranica posjećena: 10.1.2023.)

Vozab, D. (2019), *(Ne)informirani građani*, Zagreb: Naklada Jesenski i Turk; Hrvatsko sociološko društvo.